

УДК 371.113.1:004.9

Дивак Володимир Валерійович, молодший науковий співробітник Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Академії педагогічних наук України

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДИРЕКТОРА ШКОЛИ

Анотація

В статті досліджується актуальна проблема використання інформаційно-комунікаційних технологій в професійній діяльності директора школи для пошуку, обробки, обміну, передачі, використання та зберігання інформації.

Ключові слова: інновація, технологія, впровадження, компетентність, управління.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.

Процеси глобальних змін, що відбуваються на сучасному етапі розвитку всього українського суспільства, і освіти, зокрема, вимагають нових підходів до управління навчальними закладами, пріоритетними серед яких є впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, що мають забезпечити доступність та ефективність освіти, вдосконалення навчально-виховного процесу, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Демократизація освітньої діяльності вимагає адекватних змін і в роботі з підготовки керівних кадрів освіти, а також пошуку і впровадження методик інноваційних технологій для формування нового покоління директорів загальноосвітніх навчальних закладів. Сьогодні керівники навчальних закладів, наражаються на певні труднощі в роботі: змінюються, розширюються їх функції, ускладнюється їх роль. Причину варто шукати у стані справ, коли школа із закритої системи перетворюється у більш складну відкриту систему. Саме тому процес усвідомлення цих процесів і адаптації до них вимагає терпіння і часу, а також – підготовки професійного керівника, який є висококваліфікованим фахівцем і в галузі управління навчальним закладом, і у навчально-виховній роботі. Адже управлінська діяльність має «подвійний» предмет діяльності: керівник повинен бути і менеджером, і педагогом. Це означає, що на сучасному етапі розвитку середньої освіти сучасний керівник навчального закладу повинен успішно здійснювати як управлінську, так і педагогічну діяльність, забезпечуючи реалізацію цілей і змісту навчально-виховного процесу та різноманітних форм міжсуб'єктних відносин у нових умовах.

Подолати суперечності між фактичним рівнем професійної компетентності

директорів ЗНЗ і необхідними для сучасного управління знаннями і вміннями в умовах інформаційного суспільства можливо шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій.

У Національній доктрині розвитку освіти (Україна XXI століття) це:

– інформатизація середньої освіти, спрямована на задоволення освітніх інформаційних, обчислювальних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу шляхом створення єдиної інформаційної структури;

– побудова індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб школи; випуск електронних підручників;

– створення в Україні індустрії сучасних засобів навчання, що відповідають світовому науково-технічному рівню і є передумовою для реалізації ефективних стратегій досягнення мети освіти [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питання впровадження інформаційно-комунікаційних технологій управління ЗНЗ шляхом систематизації інформаційного забезпечення управлінської діяльності досліджували В.В. Гуменюк, В.П. Драгун, В.І. Маслов; виділяли рівні управлінської діяльності керівника школи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій В. Глушков, Н. Довгань і Є. Машбиць; розробки напрямків удосконалення праці керівника з допомогою комп'ютерної техніки А.Хроленко, М.Жалдак, В.Е.Лунячек, І.Підласий, Т.Шамова; питання інформаційної культури досліджували В.Бабич, Г.А.Воронцов, О.В.Почупайло, Е.П.Семенюк та ін. Аналіз змісту вказаних праць дозволяє твердити, що попри детальну проробку визначених вище аспектів проблеми, питання професійної інтерпретації діяльності директора школи за ІКТ підтримки розроблено недостатньо. Зокрема, не висвітлено зміст і рівні інформаційно-комунікаційної компетентності директора школи як управлінця.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Актуальність підвищення ефективності інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в управлінні школою в інформаційному суспільстві очевидна, тому ця проблема потребує спеціального дослідження. Необхідно з'ясувати:

1. На яких напрямках і етапах управлінської діяльності директорів шкіл потрібно застосовувати інформаційні технології? Чи зможе застосування інформаційних технологій підвищити ефективність управлінської діяльності директорів шкіл?
2. Які функції можуть виконувати інформаційно-комунікаційні технології на

різних напрямках і етапах управління ЗНЗ?

Досліджено, що інформаційна діяльність директорів ЗНЗ повинна ґрунтуватися передусім на інформаційних процесах і полягає у розробці інформаційної політики, через створення програми інформатизації діяльності загальноосвітнього навчального закладу; формуванні і розвитку освітньо-інформаційного середовища та інформаційної інфраструктури; створенні, розвитку і використанні інформаційних ресурсів і систем, автоматизованих систем управління; розробці і використанні комп'ютерно-інформаційних і телекомунікаційних технологій у навчально-виховному і управлінському процесах[3].

Мета цієї статті – розвиток професійної компетентності директорів загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) відповідно до сучасних вимог шляхом використання нових інформаційно-комунікаційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження

В умовах реформування концептуальних, організаційних і структурних засад вітчизняної освіти з метою виведення її на рівень освіти розвинутих країн світу вирішальна роль відводиться готовності керівних та педагогічних кадрів освіти до реалізації поставлених завдань. Вони “мають стати рушійною силою відродження та створення якісно нової системи освіти” [9].

В інформаційному суспільстві однією з важливих якостей директора школи, умов успішності його як професіонала-менеджера освіти є готовність до інноваційної діяльності.

Готовність до інноваційної діяльності стимулює особистісний розвиток, визначає професійну спрямованість, напрямки професійної освіти, професійне самовизначення керівника ЗНЗ.

Успішність інноваційної діяльності передбачає, що керівник ЗНЗ усвідомлює практичну значущість інновацій у системі освіти на професійному та особистісному рівнях.

Однак включення директора школи в інноваційний процес часто відбувається спонтанно, без урахування його професійної та особистісної готовності до інноваційної діяльності. До того ж педагогічні інновації, як і будь-які інші нововведення, породжують проблеми, пов'язані з необхідністю поєднання інноваційних програм з державними програмами виховання і навчання, співіснування різних педагогічних концепцій.

Найактуальнішою з інноваційних програм сьогодення є комп'ютеризація освіти, програма впровадження ІКТ, тому у нашому дослідженні готовність директора ЗНЗ до інноваційної діяльності визначалася за такими показниками:

1. Мотивація до запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в управління ЗНЗ та педагогічну практику.

2. Інформованість про новітні інформаційно-педагогічні технології, знання новаторських методів роботи.

3. Зорієнтованість на власну творчість, налаштованість на експериментальну діяльність.

4. Готовність до подолання труднощів, пов'язаних із змістом та організацією інформаційно-комунікаційних технологій.

5. Володіння практичними навичками освоєння вдосконалених інформаційно-комунікаційних технологій.

На запитання “Які з проблем стримують використання інформаційно-комунікаційних технологій в школі?” було отримано такі відповіді респондентів:

- недостатня забезпеченість школи інформаційно-комунікаційними технологіями та іншим обладнанням – 44%;
- недостатній рівень кваліфікації директорів ЗНЗ для впровадження інформаційно-комунікаційних технологій – 15%;
- консерватизм у використанні інформаційно-комунікаційних технологій в навчально-виховному процесі – 12%;
- недостатня розробленість програмного забезпечення – 20%;
- запровадження інформаційно-комунікаційних технологій без попередньої апробації – 9%.

Серед причин, що стримують використання інформаційно-комунікаційних технологій в школі, в першу чергу називаються організаційні та технічні – відсутність вільного доступу до комп'ютерного обладнання, труднощі із своєчасним ремонтом, проблеми із поділом класу на підгрупи при проведенні занять з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та інші. Однак, головні проблеми – це проблеми психолого-педагогічні. Вони полягають у низькому рівні готовності керівників ЗНЗ до використання ІКТ, в управлінні школою, відсутності науково обґрунтованої методики використання ІКТ при проведенні занять з конкретних навчальних дисциплін, недостатньої забезпеченості навчальних закладів як кількісно, так і якісно педагогічними програмними засобами. Ось частина проблем без розв'язання яких неможливо позитивно вирішити питання в цілому.

Розглянемо можливі шляхи забезпечення реалізації зазначених складових готовності керівника школи до використання ІКТ.

В переважній більшості директори шкіл виросли з учителів-предметників. Лише незначна їх частина перепідготовлена за спеціальністю “Управління навчальним

закладом”. Розглянемо, які знання про компютерну техніку, ІКТ здобули вони у педагогічних ВНЗ.

У вищих педагогічних навчальних закладах України введено обов’язковий курс «Нові інформаційні технології» (НІТ) в об’ємі 54 години, з яких на аудиторні заняття відводиться від 30 до 36 годин. Цей курс був зорієнтований на оволодіння студентами навичками застосування ЕОМ у різних видах педагогічної роботи, вивчення структури і змісту педагогічних програм для ЕОМ, вимог до педагогічного програмного забезпечення. Планувалося, що перед вивченням НІТ студенти оволодіють знаннями з курсу «Основи інформатики і обчислювальної техніки», «Технічні засоби навчання і методика їх використання» та предметів психолого-педагогічного циклу. Таке поєднання предметів було логічним і в своєму комплексі могло забезпечити підготовку майбутнього вчителя до використання ІКТ в школі. Однак, поступово з навчальних планів педагогічних ВНЗ зник курс «Основи інформатики та обчислювальної техніки». Це призвело до значних змін у змісті курсу НІТ і орієнтації його на забезпечення оволодіння студентами первинних навичок роботи з операційною системою та прикладними програмами загального призначення. Педагогічна складова майже повністю була виключена, навчальний курс почав вивчатися на першому курсі і фактично замінив курс "Основи інформатики і комп’ютерної техніки". Враховуючи, що користувацькі навички роботи з ЕОМ в подальшому при вивченні інших предметів не закріплювались і не розвивались (вдома більшість майбутніх педагогів комп’ютерів не мали), а за наступні три - чотири роки навчання комп’ютерна техніка і програмне забезпечення до неї неодноразово змінювались, то в школу приходив і продовжує приходити учитель (майбутній директор) зовсім не підготовлений (ні технічно, ні методично) до використання ІКТ у навчально-виховному процесі.

Управління школою — це особлива діяльність, у якій акцент все частіше переноситься на взаємини між людьми і трактується як взаємодія керівника і підлеглих на основі «суб’єкт-суб’єктних» відносин. Це діяльність, у якій її суб’єкти за допомогою планування, організації, управління, керівництва і контролю забезпечують організованість спільної діяльності учнів, вчителів, батьків, обслуговуючого персоналу та її спрямованість на кінцевий результат.

Такі напрямки діяльності директора школи як: управлінська діяльність; бібліографічна діяльність; дослідницьку діяльність; збір, накопичення і обробка методичної інформації, створення фонду науково-методичної інформації; навчання і самоосвіта, ефективніше вирішувати за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Вдосконалення роботи з планування полягає у наступному:

1. На основі програмно-цільового підходу складаються плани роботи школи на п'ятирічку, на рік.
2. Плануванні роботи методичних об'єднань.
3. Плануванні поточних справ, наприклад, на тиждень.

Крім того, важливим завданням керівника загальноосвітнього навчального закладу є використання можливостей педагогічної комунікації (зв'язки з ВН, ОППО, РМК, окремими вченими, відомими практиками; участь у науково-практичних конференціях і семінарах; відрядження з метою вивчення і обміну перспективним педагогічним досвідом).

Одним з напрямків управлінської діяльності директора школи, є управління персоналом, що передбачає розробку структури масиву інформації в системі інформаційного забезпечення управління закладом.

Важливе місце у підвищенні ефективності управлінської діяльності керівника школи відводиться створенню автоматизованої системи управління школою ("АСУ-школа"). Мета створення системи: підвищити якість підготовки учнів за рахунок удосконалення управління з боку директора, громадських організацій, навчальної, методичної, кадрової і господарської діяльності на основі оперативної і всебічної інформації; удосконалення діяльності всіх підрозділів школи за рахунок впровадження наукової організації праці, автоматизації збору, обробки інформації, оптимальне використання матеріальних, трудових ресурсів школи за рахунок автоматизації розробки навчальних планів, складання розкладу занять, екзаменів, консультацій, а також автоматизації рутинної обчислювальної роботи з врахування різних кількісних показників роботи школи; підвищення оперативності управління на всіх внутрішньошкільних рівнях за рахунок своєчасного і повного забезпечення управлінського органу оперативною інформацією для прийняття оптимальних рішень.

Використання системи "АСУ-школа" покликане забезпечити оперативність і точність контролю за ходом навчально-виховного процесу. Необхідні підсистеми "АСУ-школа" потрібно створювати на основі трьох найважливіших наборів даних: "Учень", "Вчитель", "Фінансово-господарської діяльності".

Наприклад, підсистема "Учень" охоплює інформацію про анкетні дані класу з одержання протягом кожної чверті оцінок і кількості "зароблених" заохочувань і стягнень. На базі цього набору даних працює підсистема "Клас".

Підсистема "Вчитель" призначена для забезпечення суб'єктів управління інформацією про особисті, соціально-демографічні характеристики, освітньо-кваліфікаційний рівень, результативність діяльності працівників, підвищення

професійної кваліфікації та ін.

Використання ІКТ в удосконаленні роботи керівника дозволяє інтенсифікувати такий важливий аспект його діяльності, як педагогічний аналіз уроків у системі навчально-виховного процесу. За допомогою діалогової системи можлива диференціація мети відвідування уроків, складання і запис програми спостереження, запис результатів відвідування уроків з однією метою у різних вчителів і порівняння результатів, позитивні сторони і недоліки в роботі вчителів.

Впорядкованість планової інформації разом із можливістю оперативного аналізу дозволить вдосконалити внутрі-шкільний контроль, опрацювання даних контролю, дозволить давати науково обгрунтовані рекомендації коригувального характеру.

Керівнику школи потрібен особистий календар, в якому також записана оперативна і відтермінована інформація, у міру виконання запланованих справ інформація витирається з пам'яті машини, або за необхідності список виконаних справ може бути роздрукований для накопичення інформації про виконання або звітності перед вищестоящими організаціями. У цьому випадку немає потреби писати докладні звіти, підготовка яких займає чимало робочих і неробочих днів. На цій же основі може бути побудована програма звітності перед вищестоящими організаціями в питаннях статзвітності, фінансування і т. д.

Велику допомогу може надати використання ІКТ в роботі з листами батьків, громадськості.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій сприяє раціоналізації управлінської діяльності керівника школи.

Доцільно вести тематику науково-методичної роботи педагогічного колективу, періодичність роботи над тією або іншою темою конкретних викладачів, інформацію про педагогічні кадри: в якому році закінчив ВНЗ і прийшов працювати в дану школу, який предмет викладає, тижневе навантаження викладача, яку посаду займає в школі, які громадські доручення виконує, в якому році підвищував кваліфікацію і де, над якою темою працює, анкетні дані. Ця операція скоротить час збирання необхідних даних про вчителів школи.

Важлива роль в професійній діяльності директора школи відводиться глобальній мережі Інтернет.

В наш час необхідною умовою діяльності компетентного директора школи є ініціативність у застосуванні інформаційних та комунікаційних технологій шляхом створення шкільних веб-сторінок, видання шкільних бюлетенів європейського спрямування, членства в освітніх міжнародних програмах (наприклад, Європа в школі), освітніх мережах (I'Earn) та ін.

Питання підготовки директорів ЗНЗ до сучасного управління навчальним закладом шляхом застосування ІКТ розглядаються в Інституті інформаційних технологій та засобів навчання, Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти АПН України. Реальною допомогою стає підтримана Міністерством освіти і науки України освітня програма «Intel® Навчання для майбутнього». Програма добре зарекомендувала себе в системі післядипломної педагогічної освіти. Відпрацьовані програма, посібники, методичне забезпечення і методичні рекомендації, накопичений певний досвід проведення тренінгів на різних рівнях.

Висновки

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в галузі освіти і безпосередньо в діяльності керівника закладу стало загальною необхідністю. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес школи забезпечить поступовий перехід освіти на новий, якісний рівень. Нові інформаційні технології позитивно впливають на всі компоненти системи навчання: мету, зміст, методи та організаційні форми навчання, засоби навчання, що дозволяє вирішувати складні і актуальні завдання педагогіки для забезпечення розвитку інтелектуального, творчого потенціалу, аналітичного мислення та самостійності педагогічних працівників. Для ефективної модернізації освіти та оновлення технічного арсеналу засобів навчання необхідно оптимізувати реалізацію державних програм, спрямованих на інформатизацію, комп'ютеризацію та оновлення матеріально-технічної бази шкіл, надання всім вільного доступу до мережі Інтернет. Підготовка керівників до сучасного управління школою за допомогою ІКТ є дієвим складником ефективного освітнього менеджменту.

Список використаних джерел

1. Виханский О.С. Стратегическое управление. Учеб.-Москва: Гардарики, 2000. – 296 с.
2. Гуменюк В.В. Інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом: Автореферат дис... канд. пед. наук: 31.05.01. / ЦППО. – К., 2001. –20 с.
3. Забродська Л.М. Інформатизація закладу освіти: управлінський аспект. – Х.: Видав.група “Основа”, 2003. – 240 с.
4. Забродська Л.М. Інформаційна культура особистості – умова прогнозування розвитку закладу освіти // Нова педагогічна думка. – 2002. – №3-4. – С. 252–360.
5. Калініна Л.М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом: Моногр. – К.: Айлант, 2005. – 275 с.
6. Козлова О.Г.Сутнісні складові інноваційної діяльності вчителя. – Суми: ВВП,

1999. – С. 34–47.

7. Марков П.А. Информационные технологии в учебном процессе. – М.: ЛБЗ, 1998. – 201 с.
8. Маслов В.І. та ін. Система інформації та комп'ютерні технології в управлінні школою. – К.: ІЗМН, 1996. – 80 с.
9. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст.
10. Пікельна В.С., Удод О.А. Управління школою. – К.: Альфа, 1998. – 260 с.
11. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Програми інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризації сільських шкіл на 2001–2003 роки” від 06.05.2001 № 436.

ИНФОРМАЦИОННО-КОМУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДИРЕКТОРА ШКОЛЫ

Дывак В. В.

Аннотация

В статье исследуется актуальная проблема использования информационно-коммуникационных технологий в профессиональной деятельности директора школы для поиска, обработки, обмена, передачи, использования, хранения информации.

Ключевые слова: инновация, технология, внедрение, компетентность, управление.

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN PROFESSIONAL WORK OF THE PRINCIPAL

Dyvak V. V.

Resume

In clause the actual problem of use of information-communication technologies in professional work of the principal for search, processing, an exchange, transfer, use, storage of the information is investigated.

Keywords: innovation, technology, introduction, competence, management.